

Коментарии на Република Молдова
към второто Заключение
на Консултативния комитет на Съвета на Европа
относно Рамковата конвенция за защитата на националните
малцинства
(април 2005 г.)

Тези коментарии са съставени към текста на второто Заключение (по-нататък – Заключение) на Консултативния комитет (по-нататък – КК) на Съвета на Европа върху Рамковата конвенция за защита на националните малцинства, който е приет на 9 декември 2004 г. Съответно чл. 26 (1) на Рамковата конвенция и правилника 23 от Резолюцията (97) 10 на Комитета на Министрите.

Коментираното Заключение се позовава на изводите от първия цикъл на мониторинга върху Рамковата конвенция, който е публикуван в първото Заключение на Консултативния комитет през 1 март 2002 г. и в съответната Резолюция на Комитета на Министрите от 15 януари 2003 г. Текстът на това Заключение съдържа констатации и препоръки, формулирани в процеса на втория цикъл на мониторинга за прилагането на Рамковата конвенция от страна на Република Молдова, който обхваща периода 2003 (втората половина) – 2004 гг.

Анализирайки ситуацията в нашата република КК отбелязва ред положителни моменти, които свидетелстват, че Молдова прояви конструктивен подход към процеса за внедряването на Рамковата конвенция, вследствие на което се наблюдава процес на стабилизиране на междуетническите отношения, в молдовското общество се установи атмосфера на междуетническа толерантност и взаимно уважение.

Текстът на второто Заключение бе официално предаден на представители на Република Молдова в периода, съвпаднал с изборната кампания на Парламента на страната. Съгласно чл. 60 от Конституцията на Молдова парламентът «се явява висш представителен орган на народа на Република Молдова и е единствената законодателна власт на държавата». По инициатива на президента Владимир Воронин международният мониторинг на парламентските избори беше осъществен от наблюдателната мисия, която се състоеше от делегациите на ПАСЕ, ОБСЕ, Европейския парламент и Бюрото за демократически институции и за правата на човека на ОБСЕ.

Групата на кандидати в депутати, включени в списъците на редица политически обединения, претендиращи на представителство в Парламента, се състоя от лица, принадлежащи към националните малцинства. Този факт демонстрира равенството на правата на гражданите, независимо от етническия им произход, а също и правото им за участие в политическия живот на страната. По такъв начин присъствието в състава на новия Парламент на депутати, принадлежащи към националните малцинства, е една от предоставените от законите възможности за тяхното

участие в политическия, културния и социално-икономическия живот, за влиянието им върху приемането на решения, засягащи техните преки интереси, което се съобразява с препоръките на КК (вж. т.т 23, 140 от Заключението)

Интересите на представителите на националните малцинства бяха взети под внимание при издаването на бюлетините за гласуване, съставени на два езика: държавен и руски.

Самите избори, резултатите от гласуването, тяхното признаване от международното сдружение като демократически и изцяло съответстващи на стандартите и нормите на Съвета на Европа и на ОБСЕ, са несъмнено потвърждение за правилната насоченост на Молдова към демокрацията. Тая насоченост е непроменима и е стратегически приоритетна за нашата страна.

Насочеността на страната към европейската интеграция е провъзгласена в **«Декларация за политическо партньорство в името на провеждане на целите на европейската интеграция»** - първия документ, приет от парламента единогласно на 24 март 2005 г.

В Декларацията са формулирани задачите, определящи по-нататъшното развитие на Република Молдова:

- осигуряване на последователен и необратим курс към европейската интеграция,
- мирно и демократично решаване на приднестровския въпрос,
- ефективно функциониране на демократическите институции,
- *гарантиране на правата на националните малцинства*

Също така документът определя основните насоки за политическото партньорство, *една от които е ориентиране към осъществяването на съвместни политически усилия за развиване и всестранно укрепване на ролята на държавния език като език на мнозинството от населението на страната, така и развиване въз основа на европейски стандарти на езиците и културите на всички национални малцинства, живеещи в Република Молдова.* По този начин отново се потвърждава привържеността на Република Молдова към международните стандарти, като се включи и Рамковата конвенция за защита на националните малцинства.

Както отбелязва КК, един от нерешените проблеми на Република Молдова е **проблемът, свързан с Приднестровието**, който продължава да извиква сериозна загриженост, тъй като конфликтът засяга такива важни аспекти от живота на цялото население на Република Молдова, като междуетническото сътрудничество, стабилността, териториалната цялостност и държавния суверенитет (вж. т.т 8-12 на Заключението).

Молдова е готова да възобнови преговорите за приднестровското урегулиране, което също е отразено в съдържанието на «Декларацията», където като един от приоритетите за политическо партньорство се признават *съвместните политически и дипломатически усилия, а също и граждански инициативи, насочени към окончателното мирно решаване на*

приднестровския въпрос. Съгласно с «Декларацията» политическото регулиране на дадения проблем е длъжно да се осъществи въз основа на Конституцията на страната и според нормите на международното право, в тясно сътрудничество с ОБСЕ, Европейския Съюз, Румъния, Русия, САЩ и Украйна, и да се съдейства за по-скорошната демократизация на Приднестровския регион.

Ръководството на страната е готово да приеме закона за автономия на приднестровския регион на Република Молдова, за което заяви на срещата с членовете на делегацията на мониторинговата комисия ПАСЕ Жозет Дюрие и Андре Квакестад, посетили Молдова в периода 16 - 18 февруари т.г., заяви президентът Владимир Воронин.

Практическото реализиране на тези инициативи ще позволи да се разшири географският ареал на прилагане на Рамковата конвенция до към приднестровския регион, където, според мнението на КК, мониторингът за изпълняването на Рамковата конвенция в сложилата се ситуация си остава проблематичен, също така ще позволи да бъдат задействани политическият и гражданственият механизми за влияние с цел реализиране на рекомендациите на КК, които се отнасят към дадения проблем (вж.т.т 9, 156, 157 на Заключението).

Курсът на Молдова за вътрешното интегриране се съгласува с базовите ценности и становища на европейската интеграция в хуманитарна сфера: постигане на единство в разнообразието, поддържане на културното, езиковото, религиозното и духовното многообразие като общоевропейско достояние, което беше отразено в **Плана на действията «Република Молдова – Европейски Союз»**. Разчетен на две години, планът стана първа крачка в икономическото, политическото и правно коопериране и партньорство на Молдова с европейската общност. На 22 февруари 2005 г. в Брюксел, в рамките на седмото заседание на Съвета за Сътрудничество Република Молдова – Европейски съюз, се състоя подписване на рекомендациите за внедряване на Плана на действията «РМ – ЕС». От страна на Молдова документът бе подписан от премиер-министъра Васили Тарлев.

Във «Фундаменталните права и свободи на човека» от дял 2.1 «*Политически диалог и реформи*» предвиждат се мерки за:

- осигуряване на правата за лица, принадлежащи към националните малцинства (т. 4 от Плана);
- адекватно реагиране на изводите и рекомендациите на съответните структури и експерти от Съвета на Европа относно съблюдаването от страна на Република Молдова *на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства*; разработване и внедряване на законодателни документи за предотвратяване на дискриминацията и за гарантиране на правата на националните малцинства съгласно с изискванията на европейските стандарти (т. 4 от Плана)

В структурата на Плана също така присъства раздел 2.2 «Сътрудничество за решаване на приднестровския конфликт», който съдържа редица препоръки за прилагане на мирното разрешаване на дадения проблем (т. 16 от Плана).

Република Молдова е разработила и утвърдила Национална програма за внедряване на Плана на Действията «Република Молдова – Европейски съюз, в който по-детайлно са отразени действията, които ще предприеме републиката за осигуряване на правата на националните малцинства.

За изпълняването на Указа на Президента на Република Молдова № 2044-111 от 15 октомври 2004 г. бе разработена **Национална програма за социално-икономическо развитие на селата в периода 2005-2015 г. – «Молдовско село».**

Вземайки под внимание разнообразния етничен състав на селското население на Молдова, наличието на села компактно населени с украинци, гагаузи, българи, цигани, с представители на други национални малцинства, а също така и села със съвместно проживяване на представители на мажоритарния етнос и на националните малцинства, Департаментът за междуетнически отношения е разработил редица практически предложения за реализиране на Програмата. Предложенията засягат сферата на хармонизиране на междуетническите отношения, съхраняване на етнокултурното многообразие, функциониране на държавния език и езиците на националните малцинства; включва мониторинга върху Закона за правата на лицата, принадлежащи към националните малцинства, и правния статут на техните организации, прокарването на концепцията за националната политика на Република Молдова в селска местност, съдействието на работата на лингвистичните центрове за изучаване на държавния език от възрастното население на селата; съдържа други организационно-методически прояви, съобразни с рекомендациите на КК (вж. т. 55, 97, 101, 107, 108, 119, 124 от Заключението).

В своето Заключение КК отбелязва прогреса в решаването на проблемите, свързани с интегрирането **на циганското население** в структурите на молдовското общество. Обаче има несъгласие с изводите на КК относно това, че Постановлението на Правителството «За някои мерки за поддържането на циганите на Република Молдова» (№131 от 16.02.2001 г.) не донесе конкретни резултати (вж. т. 45 от Заключението). Постановлението стана пръв етап за уреждането на системата за държавна поддръжка на циганските малцинства, е стимулирало вниманието от страната на органите на публичното управление, като в центъра, така и по места, към социално-икономическите трудности, с които се сблъскват циганите, към проблемите за предотвратяване на дискриминацията относно тях, към решаването на въпроси за подобряване на условията на техния живот, на медицинското им осигуряване, и т.н., което подробно е отразено във втория Държавен отчет на Република Молдова (май, 2004 г.).

Повиши се активността на представителите на циганското малцинство в сферата на реализирането на правата за създаване на свои обществени организации. Относно положението на 1 януари 2005 г. към Департамента за междуетнически отношения са акредитирани 10 етнокултурни организации цигани с републикански статут, членки на координационния съвет на етнокултурните организации. С финансова поддръжка от страна на Правителството на републиката се реализират редица проекти за благоустрояване на пътищата, газификацията и електрификацията на селата, където компактно живеят цигани.

Разработен е проектът *Програма за някои мерки по поддържане на цигани/роми в Република Молдова през 2005-2010 г.* за развитието на действащия документ № 131 от 16.02.ю2001 г., който в най-скоро време ще е съгласуван с органите на централния комитет и на местното публично управление на страната, както и с етнокултурните организации на ромите. Централните и местните държавни органи на Молдова са готови за продължаване на взаимодействие с Съвета на Европа за реализиране на рекомендациите на КК, отнасящи се към проблемите на циганското население.

Законодателството на република Молдова предвижда отговорност за проявяване на **дискриминация**, включително и от страната на полицията, към граждани, независимо от тяхната етническа принадлежност. КК обаче отбелязва случаи на проявяване на враждебност и дискриминационни действия по отношение към представители на различни етнически групи, в частност към лица от цигански произход. Информация за тези действия е постъпила от неправителствени източници. Вземайки под внимание констатациите и рекомендациите на КК (т. 68-73 от Заключението), Министерството на вътрешните работи на Република Молдова информира, че едната от насоките на дейността на органите за вътрешната работа е спазването на правата на човека и принципите на равенството пред закона на всички граждани, независимо от националната им принадлежност.

Съгласно с коментарите на Министерството на вътрешните работи през 2003-2004 г. съвместно с Центъра за правата на човека в Молдова, програмата UNISEF, международните експерти на Съвета на Европа, други организации, включително и неправителствени, са провели цикъл на обучаващи семинари за проблемите на «Съблюдаване на правата на човека», «Полицейска етика», «Применяване на кодекса на полицейската етика»; организирани са семинари за прилагането на Конвенцията против истезанията, античовешки или накърняващи достойнството видове обръщение и наказания; прилагат се и други форми за повишаване квалификацията на сътрудниците на вътрешните органи в сферата на правата на човека.

В момента в Република Молдова се готви Доклад за изпълняването на международната конвенция за ликвидация на всички форми на расовата дискриминация, който ще бъде представен на Комитета за ликвидация на расовата дискриминация на ООН през 3-ти квартал на т.г. Към

разработването на текста на Доклада са привлечени представители на етнокултурните организации на националните малцинства на републиката.

В рамките на провежданата от страна на обединената Европа политика за **съседство**, което отговаря на основните принципи на Рамковата конвенция, Молдова сътруднича с държави - етноисторически родини на националните малцинства в областта на образованието, културата, СМИ и т.н.

Тези отношения се регламентират от базовите Договори за приятелство и сътрудничество, междуправителствени споразумения, межведомствени програми.

Имайки предвид рекомендациите на КК (вж. т. 22, 52, 89, 92, 100 от Заключението) за удовлетворение на социално-културните нужди на *украинското малцинство*, Молдова ще продължи конструктивното взаимодействие на Украйна с цел обединяване на усилията на двете страни за поддържане на украинското население на републиката. Активизира се трансграничното сътрудничество между Република Молдова и Украйна в сферите на икономиката, междуетническите отношения, културата, образованието, митническите служби и пр.

Завърши се 2-годишната (2003-2004 г.) програма за сътрудничество на Департамента за Междуетнически отношения с държавната администрация на Одеска област в сферата на поддръжането на националните малцинства.

През 2005 г. са инициирани преговори за сключване на Споразумение между правителството на Република Молдова и Кабинета на Министрите на Украйна за сътрудничество в делото за осигуряване на правата на лицата, принадлежащи към националните малцинства.

Стремейки се към по-ефективно осигуряване на лингвистични и културни права на етническите *литовци, принадлежащи към едно от малобройните национални малцинства*, а също така и на компактно живеещите *българи*, през 2004 г. Департаментът за междуетнически отношения сключи межведомствени програми за сътрудничество със същия Департамент на Литовската Република и с Агенцията за българи в чужбина към Правителството на България.

Приемането на изброените мерки позволява по-интензивното използване на потенциала за междудържавно сътрудничество за по-ефективното осъществяване на рекомендациите на КК, засягащи различни национални малцинства.

Както отбелязва КК, в Република Молдова до сега не е завършена процедурата на регистрация на култа на ислама, не е решен въпросът за отделянето на място за устрояването на мюсюлманските гробища (вж. т. 78, 82, от Заключението)

Съответните органи на изпълнителната власт на Република Молдова ще вземат под внимание рекомендациите на КК (вж. т. 81, 84 от Заключението) по време на повторното разглеждане на тези проблеми.

КК отбелязва неоправданото политизиране, пристрастност, предубеденост и стереотипи по отношение както към националните малцинства, така и към мажоритарния етнос, които се демонстрират от повечето **от средствата за масовата информация** при осветяването на междуетническите отношения и на важни държавни решения (вж. т. 66, 67 от Заключението).

Действащото законодателство на Република Молдова предвижда отговорност на СМИ за **разпалване на междунационалната вражда**, обаче не позволява на властите на Република Молдова да определят политическия курс на средствата за масовата информация.

Разглеждайки процеса на развитието на средствата за масовата информация на езиците на националните малцинства, важно е да се отбележат някои позитивни промени. Макар че не всички проблеми са решени, в частност що се отнася до интересите на украинското малцинство и малобройните етнически групи, това не е резултат на отсъствие на политическа воля, а е обусловено от наличието на трудности, свързани с подготовката на журналисти, владеещи с езика на националните малцинства, от недостатъчни икономически възможности на държавата. Скрупулният анализ на рекомендациите на КК, относящи се към член 9 от Рамковата конвенция (вж. т. 89-92 от Заключението) наред с други органи осъществява Координационен съвет за телевидението и радиото на Република Молдова.

Република Молдова изразява своята признателност на КК за високата му оценка на положителните промени и тенденции в езиковата политика в сферата на използването на езиците на националните малцинства, в поддържането на културите на националните малцинства, в процеса на межкултурното възпитаване и поликултурното образование. По същото време представят се редица справедливи и актуални за условията на Република Молдова забележки и рекомендации, изложени в Заключението и оснасящи се към чл. 10, 12, 14 от Рамковата конвенция.

За ефективното изпълняване на мерките, предложени от КК и засягащи сферата **на образованието** (вж. дял III т. 163 от Заключението) ще съдейства в частност присъединяването на Република Молдова към Болонския процес. Молдова получи официална покана да приеме участие в конференцията на министрите на просветата на европейските държави, която ще се състои през май т. г. в норвежкия град Бьорген. На конференцията, където републиката ще е представена от министъра и заместник-министъра, представителя на ректорите на Молдова и представителя на студентството, ще се разгледа перспективата за присъединяването на страната към Болонския процес. Това ще позволи националната система на образованието да достигне европейските стандарти, да се повдигне качеството на отечественото висше образование и на подготовката на специалисти от различни области.

През 2004 г. в рамките на програмата «Salt», реализирана по инициативата на президента на страната, 468 училища на републиката бяха

подключени към глобалната система Интернет. Планира се до края на 2005 г. към Интернет да бъдат подключени останалите 1151 учебни заведения. Програмата предвижда внедряването на информационните технологии и комуникации в системата на доуниверситетското образование на всички нива, модернизирването на системата на образованието независимо от езика на преподаването, прокарването на образователните технологии, което доста ще способства за съвършенстването на системата на доуниверситетското образование, включително и за националните малцинства.

В дял 2.7 «Хуманитарни контакти» (т. 75-77) на споменатия по-рано План на действия «Република Молдова – Европейски съюз», а също и в Националната програма за внедряването се съдържат редица конкретни мерки, засягащи взаимодействието в хуманитарна сфера: интенсификация на сътрудничеството в образованието и работа с юношеството, поощряване на многокултурното образование; освояване на неформалните форми на възпитанието, в частност посредством участието в програмата YOUTN; коопериране в сферата на културата, включително и развитието на межкултурния диалог: поддръжка на културното многообразие посредством мас-медиа. Предложените практически мерки в изброените области отговарят на съдържанието на препоръките на КК относно сферите на образованието за националните малцинства и внушават увереност за успеха в по-нататъшното прокарване в Молдова на съответните положения на Рамковата конвенция.

За решаване на основните задачи за интеграция в единото европейско сдружение държавните власти на Молдова изучават и използват опита на подготовката за вхождане в Европейския съюз на нови членове на тая общност. На 29-31 май т.г. Молдова бе посетена от група експерти в състав 20 представители от различни правителствени структури на Латвийската Република. Целта на визитата е развитието на взаимодействие относно проблемите за европейската интеграция.

В рамките на визитата се състояха двустранни срещи с участие на представители на Литовския център за изучаване на държавния език: в Департамента за междуетнически отношения, в Националния терминологичен център, в Министерството на просветата, в Института на езика към Академията на науките на Молдова, в хода на които бе обсъден кръг от теми, отнасящи се към проблемите на прокарването **на държавния език** - разработването на държавната политика в сферата на изучаване на държавния език, развитието на законодателната база, избор на критериите за определяне на степента на владеене на държавния език и пр. Използването на опита на Латвия, който позволи да се определят мерките за подобряването на етнолингвистичната ситуация в Молдова, ще бъде използван в разработването на Държавния план за изучаване на държавния език от националните малцинства, към което сочат и рекомендациите на КК (вж. т. 123, 124, 163 от Заключениеето).

За развитие на достигнатото в процеса за разширяване сферата на функциониране на молдовския език съдействат резултатите от пилотния етнолингвистичен мониторинг (анкетиране) върху проблема на молдовско-руския и русско-молдовския билингвизъм, проведения в съответствие с решението на съвместното заседание на Комисията за правата на човека и националните малцинства в Парламента на Република Молдова, Колегията на Департамента за междуетнически отношения и Управлението на Координационния съвет на етнокултурните организации (CDO-6 № 278 от 27 юли 2004 г.). Резултатите от анкетиранията представляват не толкова репрезентативна картина, колкото устойчиви тенденции, сложили се в съвременната Молдова. Въпреки това направените изводи могат да бъдат използвани за съвършенстване на дейността на органите на изпълнителната власт, учебните заведения, др. институции както на равнището на отделните региони, така и в цялата република в контекста на забележките и рекомендациите, изказани от КК.

Необходимо е да се отбележе, че КК демонстрира разбиране за етнолингвистичните, социално-икономически и политически процеси в Молдова (през разглеждания период), влияещи също така и на положението на националните малцинства. По същото време заключителните изводи и препоръки, изложени в дял III на Заключението (вж. т. 156-163), от официалните органи на Република Молдова се разглеждат като основа за организиране на по-нататъшното внедряване на Рамковата конвенция.

Допълнително към мерките, произтичащи от рекомендациите на дял I и II на Заключението на КК, органите на публичното управление на Република Молдова ще разгледат реалните възможности за приемане на мерки, съответно препоръките, изложени в т. 163 на Заключението, и насочени към:

- устраниване на съществуващите недостатъци в изпълняването на Закона за правата на лица, принадлежащи към националните малцинства и правния статут на техните организации, на други законодателни актове, включващи сферата на правата на националните малцинства, както в центъра така и по места;
- предотвратяване на дискриминацията, пропаганда на духа на междуетническата толерантност и межкултурния диалог, организиране на мониторинга върху законите в дадената област, повишаване на съзнателността на сътрудниците на органите на вътрешните работи и на средствата за масова информация;
- уравнивено използване на езиците на националните малцинства (украински, руски, гагаузки, български и др.) в учебните заведения, в средствата за масова информация, в отношенията с органите на управлението;
- решаване на въпросите, свързани с повишаването на качеството на образованието на лицата, принадлежащи към националните

малцинства, включително качеството на преподаването на държавния език, разработването на учебници на езиците на националните малцинства, подготовката на съответните учители, поликултурното възпитание;

- разширяване на участието на националните малцинства, включително и малобройните етнически групи, в държавното и обществено управление;
- решаването на проблемите на циганското малцинство в социално-икономическата област и в образованието както от страна на органите на централното управление, така и от страна на местните власти.

Координиращата роля в процеса на внедряването и реализирането на Рамковата конвенция в рамките на втория цикъл на мониторинга, както и в предишния период, изпълнява Департаментът за междуетнически отношения като орган на изпълнителната власт, който е отговорен за провеждането на държавната политика в сферата на междуетническите отношения. Департаментът въвлича в тая дейност органите на изпълнителната власт, включително органите на местното публично управление, неправителствените организации на националните малцинства, други държавни и обществени институции.

Следвайки препоръките на КК настоящето Заключение да се представи на широк обществен кръг незабавно след получаването му (вж. т. 5 от Заключениеето) с цел за постигане на по-голяма прозрачност и достъпност на процеса на внедряването на Рамковата конвенция, бяха предприети следните мерки:

- текстът на Заключениеето бе преведен на държавен език;
- на 20 януари 2005 г. Заключениеето бе публикувано във вестник «Независимая Молдова», основател на който е Правителството на Република Молдова;
- на 19 февруари 2005 г. се състоя кръгла маса «Рамковата конвенция за защита на националните малцинства: второ Заключение за Молдова на Консултативния комитет на Съвета на Европа» с участието на представителите на институциите на централното и местно управление, включително и АТО Гагаузия и район Тараклия, лидерите на етнокултурните организации и на националните малцинства, средствата за масова информация;
- текстът на Заключениеето бе изпратен в редица централни отрасли и местни институции на властта на републиката, представили своето мнение относно препоръките на КК в сферата на културата, образованието, средствата за масова информация, за положението на циганското малцинство и върху други проблеми, засягащи правата на националните малцинства на Република Молдова.

Институциите на властта на Република Молдова изразяват интерес за продължаване на сътрудничеството и взаимодействието с

Консултативния комитет (включвайки финансовата поддръжка) в организирането на конкретни мероприятия с цел реализиране на второто Заключение и прилагането на съдържателните се в него препоръки, а именно:

- цикъл на регионални инструктивно-методически семинари (в местата на компактного проживяване на националните малцинства);
- публикуване на текста на второто Заключение на езиците на най-многобройните национални малцинства: украински, руски, гагаузки, български, цигански;
- международен общорепубликански семинар в Кишинев с участие на представители на Консултативния комитет на Съвета на Европа, представители на органите на централното и местното публично управление;
- цикъл обучаващи семинари по проблемите за формирането на духа на толерантността в мас-медиа, по проблемите на базовите принципи на многокултурното образование и на консолидирането на гражданското общество;
- оказване на консултативна и финансова помощ за решаване на проблемите на циганското/ромско население.

Поддръжката от страна на Консултативния комитет на изброените акции ще съдейства за усъвършенстване на системата за адекватното задоволяване на социално-културните интереси на националните малцинства, повишаване ефективността на прилагането на действащото международно и национално законодателство и като цяло ще съдейства за преемствеността на процеса за внедряването на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства в Република Молдова.